

ES struktūrin parama verslo plėtrai – regioninės politikos instrumentas

Per daugelį Europos integracijos ir plėtros metų Europos Sąjunga išsivystė į heterogonišką valstybių grupę, kurioms būdingi dideli regioniniai skirtumai. Išryškėję regionų ekonominio išsivystymo skirtumai tiek pačiose valstybėse narėse, tiek tarp valstybių narių, integracijos laimėjimų pasiskirstymo netolygumas bei gilesnės integracijos siekis paskatino imtis centralizuotų priemonių regioniniams skirtumams šalinti. Europos Sąjungoje, siekiant ekonominės ir socialinės regionų sanglaudos, naudojamas regioninės politikos finansinis instrumentas yra struktūrinė parama.

Straipsnio tikslas išnagrinėti vieną struktūrinės paramos rūšies – paramos verslo plėtrai – poveikį regionų sanglaudai. Apžvelgiant struktūrinės paramos verslui rezultatus 1994-1999 metų laikotarpiu, straipsnyje analizuojamos 2000-2006 programavimo laikotarpio 15 valstybių narių 1 ir 2 uždavinio regionų plėtros programos ir Lietuvos Bendrojo programavimo dokumentas, įvertinant verslo įmonių galimybes gauti struktūrinę paramą bei struktūrinės paramos verslo plėtrai poveikį regionų plėtrai.

Kristina KARBONSKYTĖ
Vytauto Didžiojo universitetas, PMDI
Euroinstitucijų administravimo II k.
magistrantė,
El.paštas: Kristina_Karbonskyte@fc.vdu.lt

ĮVADAS

Europos Sąjunga – unikali regioninė organizacija, kurios pagrindu tapo regionų ekonominė integracija. Nuo laisvos prekybos zonos nuosekliai pereita prie muitų sąjungos, bendros rinkos ir galiausiai prie ekonominės ir pinigų sąjungos. Besiplečianti ir gilėjanti regioninė integracija įtraukė skirtingo ekonominio isivystymo regionus. Pirmaisiais metais regioninė politika nebuvo svarbi, nes pirmosios šešios valstybės buvo pakankamai homogeniškos. Tačiau 1973 m. įstojus Airijai, Danijai ir Didžiąjai Britanijai, iškart išaugo regioniniai skirtumai. Vėliau vykusį ES plėtrą į pietus, Rytų Vokietijos, Austrijos, Suomijos, Švedijos įsijungimas nulėmė tai, kad ES transformavosi į heterogonišką valstybių grupę su žymiais regioniniais skirtumais.

Neoklasikai pranašavo, kad didėjanti rinkos ir ekonomikos integracija paskatins investicijų plitimą į mažiau išsivysčiusius regionus, tuo nulemdama didesnę įmonių pelną, didėjančias gyventojų pajamas ir regiono ekonominį augimą.¹ Taip būtų pasiekama regionų konvergencija. Tačiau integracijos eigoje paaiškėjo, kad rinkos integracija daro nepalankią įtaką skurdesniems valstybių regionams.² Būtent atvira rinka padidino marginalinių regionų periferilizaciją.³ Atsižvelgiant į tai, kad integracijos nauda ne visada pasklinda visose valstybėse vienodai, reikėjo centrinio resursų paskirstymo mechanizmo. O ir regioninių problemų sprendimas vienoje valstybėje turėjo duoti naudą ir kitoms valstybėms.

Tačiau svarbiausiu argumentu tapo tai, kad be kompensacijų nebus galima tolimesnė ekonominė integracija.⁴ Tad ES, vykdydama regioninę politiką ir teikdama struktūrinę paramą, siekia subalansuoto, nuolatinio ekonomikos augimo ir taip mainti ekonominius ir socialinius regionų skirtumus.

Europos Sąjungos sanglaudos politika tapo ypač aktuali Lietuvoje vykstant integraciniams procesams. O šiuo metu plačiai diskutuojamas Lietuvos bendrojo programavimo dokumentas. Struktūrinė parama gali būti skiriama įvairiems sektoriams: aplinkosaugos, transporto, energetikos problemoms spręsti, žmogiškųjų išteklių plėtrai. Tačiau viena iš svarbių priemonių siekti regionų ekonominės ir socialinės sanglaudos – struktūrinė parama verslo plėtrai, ypač smulkiam ir vidutiniam verslui. Europos Sąjungoje priskaičiuojama apie 18 mln. smulkių ir vidutinių įmonių, kuriose dirba 2/3 darbuotojų.⁵ Todėl beveik visose regioninėse plėtros programose vienas iš prioritetų yra verslo plėtra ar įmonių konkurencingumo didinimas. Mūsų tyrimo problema keliama klausimu, kaip ir kiek įmonės, pasinaudodamos struktūrine parama, gali prisidėti prie regionų ekonominės ir socialinės sanglaudos.

Tyrimo objektas – 15 senųjų valstybių narių 2000-2006 metų programavimo laikotarpio 1 ir 2 uždavinio regioninių plėtros programų prioritetai ir Lietuvos Bendrojo programavimo dokumentas.

Tyrimo tikslai – apžvelgus struktūrinės paramos verslui rezultatus 1994-1999 metų laikotarpiu, išanalizuoti ir palyginti valstybių narių verslo įmonių galimybes gauti struktūrinę paramą, įvertinti struktūrinės paramos verslo plėtrai, kaip regioninės politikos instrumento, poveikį regionų plėtrai. Struktūrinės paramos verslo plėtrai poveikis analizuojamas remiantis pirminių ir antrinių empirinių duomenų šaltinių analize.

STRUKTŪRINĖ PARAMA VERSLO PLĖTRAI 1994-1999 M. PERIODU

Regioninės politikos pagrindinis tikslas yra skatinti tolygią ekonominę plėtrą, mažinti netolygumus skirtinguose šalies regionuose. Skatinant ekonomikos augimą, ypatingas dėmesys skiriamas smulkiam ir vidutiniam verslui. Juo labiau, kad mažinant tarptautinės prekybos barjerus, didėja konkurencija, kuri visų pirma atsiliepia stambių ir nerangių įmonių konkurencingumui. Sunki stambių įmonių situacija Europoje lėmė darbo vietų trūkumą.⁶ Tad 1989-1993 m. ir 1994-1999 m. programavimo laikotarpiais didesnė struktūrinių fondų lėšų dalis buvo nukreipta į gamybos aplinkos plėtrą, apimančias ir paramą verslo plėtrai.

Europoje didesnę dėmesį smulkaus ir vidutinio verslo plėtrai skatino tai, kad būtent šio sektoriaus įmonėse sukuriama daugiausiai naujų darbo vietų, užtikrinančių stabilų ekonomikos augimą. Be to, smulkios ir vidutinės įmonės pasižymi lanksčiu naujovių diegimu ir kūrimu bei aukštųjų technologijų verslų įsisavinimu.⁷ Europos Sąjungoje ne tik priimtas rekomendacinio pobūdžio mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimas, bet ir vykdyta ilgalaikės paramos smulkioms ir vidutinėms įmonėms programa, kurios tikslai buvo verslo aplinkos gerinimas bei įmonių konkurencingumo didinimas.⁸ Tačiau smulkaus ir vidutinio verslo srityje Europos Sąjunga tik paremia valstybių narių nacionalinę smulkaus ir vidutinio verslo politiką per įvairias programas. Kita vertus, smulkus ir vidutinis verslas svarbus siekiant regionų ekonominės ir socialinės sanglaudos. Tai susiję su smulkaus ir vidutinio verslo specifika. Smulkių ir vidutinių įmonių veikla yra siejama ne su nacionaliniu ar tarptautiniu lygmeniu, bet būtent su regioniniu lygmeniu. Tad smulkaus ir vidutinio verslo klestėjimas pirmiausia atneš ekonominę ir socialinę gerovę tam regionui, kur verslininkystė intensyviausia.

Todėl Europos sąjungos struktūrinė parama įgijo specifinę tikslą - skatinti verslo, o ypač smulkaus ir vidutinio, plėtrą, kuris atsispindėjo ir valstybių narių regionų plėtros programose. Verslo įmonės gali gauti tiesioginę ir netiesioginę paramą iš struktūrinių fondų. Abi paramos rūšys viena kitą papildo.

Struktūrinė parama verslo plėtrai svarbi tiek ekonomiškai atsiliekančiuose, tiek struktūrinių sunkumų turinčiuose regionuose. 1994-1999 m. programavimo laikotarpiu kiekybiškai didžiausią struktūrinę paramą verslui gavo valstybės, remiamos iš Sanglaudos fondo (Ispanija) arba pasižyminčios dideliais regioniniais skirtumais dėl dualistinės ekonomikos pobūdžio (Vokietija, Italija). Šios valstybės paramą verslui sukcentravo ekonomiškai atsiliekančiuose pirmo uždavinio regionuose (žr. 1 lentelę).

Parama ekonomiškai atsiliekančiuose regionuose buvo ir Airijoje, Graikijoje, Portugalijoje, kurios taip pat buvo remiamos iš Sanglaudos fondo. Didžioji Britanija ir Prancūzija, būdamos pakankamai ekonomiškai išsivysčiusios, paramą verslui įsisavino pramonės nuosmukį patiriančiuose antro uždavinio regionuose. 1994-1999 m. atsiranda dar viena valstybių grupė, kurios didžiausią paramą verslui skyrė periferiniuose šešto uždavinio regionuose – Suomija ir Švedija (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Struktūrinė parama verslo plėtrai 1994-1999 m.⁹

ES struktūrinė parama verslui mln. eur.					
Valstybė	1 uždavinio regionuose	2 uždavinio regionuose	5b uždavinio regionuose	6 uždavinio regionuose	Viso:
Airija	615,7	0	0	0	615,7
Austrija	37,3	25,1	37,2	0	99,6
Belgija	102,9	45,1	6,9	0	154,9
Danija	0	66,6	22,7	0	89,3
Didžioji Britanija	269,8	2249	133,8	0	2652,6
Graikija	1823, 0	0	0	0	1823,0
Ispanija	4729, 9	351,3	3,4	0	5084,6
Italija	2830,3	630,7	183,7	0	3644,7
Liuksemburgas	0	5,4	1	0	6,4
Nyderlandai	22,9	247,9	18,3	0	289,1
Portugalija	635,1	0	0	0	635,1
Prancūzija	112,3	1462,9	428,5	0	2003,7
Suomija	0	16,1	20,7	55,7	92,5
Švedija	0	136	75	171	382
Vokietija	2417, 1	135,2	1229, 0	0	3936,2
Iš viso:	13596, 3	5371,3	2160,2	226,7	21354,5

Verslo sėkmė priklauso ne tik nuo sėkmingai funkcionuojančios rinkos ekonomikos, bet didelė dalimi ir nuo verslo įgūdžių bei žinių, verslininkams teikiamos finansinės paramos ir mokymo ir konsultacinių paslaugų išvystymo, užsienio pagalbos, sprendžiant iškilusias problemas, gavimo galimybės.¹⁰ Tad ir parama verslui buvo įvairi (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Struktūrinių priemonių tipologija 1994-1999 m.¹¹

Priemonės tipas	Priemonės turinys
Finansinė parama	Subsidijos SVV plėtrai, pagalba gerinant produktyvumą
Finansinės schemos	Naujo tipo smulkių ir vidutinių įmonių finansavimas (rizikos kapitalas, daugiametės garantijos, lizingas ir pan.)
Verslo konsultavimo paslaugos	Informacinė parama verslo įmonėms, kartu vystant verslo informacinę infrastruktūrą
Inovacijos ir technologijos	Skatinamas inovacijų ir technologijų diegimas įmonėse
Fizinė infrastruktūra	Investicijos į paramos verslui infrastruktūrą (pvz., Verslo ir inovacijų centrus)
SVĮ mokymo priemonės	Verslininkystės gebėjimų ugdymas, mokymas
Kitos priemonės	SVĮ tinklo plėtra, moterų ir jaunimo verslininkystės skatinimas

Apie trečdalį paramos verslui sudarė tiesioginė finansinė parama įmonėms. Taip pat skiriamas dėmesys mokymui. Tačiau finansinėms schemoms buvo skiriama palyginti mažai lėšų.¹² Nors būtent per finansinės paramos schemas galima efektyviausiai didinti įmonių konkurencingumą, taip pereinant nuo tiesioginio investavimo į gamybą prie tikslinio įmonių konkurencingumo didinimo, pvz., atrenkant firmas, kurios turi augimo potencialą.

Struktūrinė parama verslo plėtrai ne tik padėjo įmonėms įgyvendinti numatytus projektus, papildant turimas lėšas, bet buvo sukurta ar išsaugota nuo 46000 iki 2,7 mln. darbo vietų.¹³ Taip pat pasitelkus struktūrinę paramą išvystyta paslaugų verslui infrastruktūra, leidžianti verslininkams laiku gauti reikalingą informaciją, naudotis finansinėmis paslaugomis, sėkmingai plėtoti veiklą, taip didinant BVP augimą, aprūpinant darbuotojus nuolatinėmis pajamomis. Svarbiausiu struktūrinės paramos verslui akcentu tampa įmonių konkurencingumo didinimas, savo

ruožtu skatinantis gamybos ir paslaugų apimčių didinimą bei naujų darbo vietų kūrimą. Tai tampa vienu iš būdų skatinti regiono ekonomikos augimą ir išnaudojami atskirų regionų privalumai.

Struktūrinės paramos, Europos Komisijos iniciatyvų ir nacionalinių valstybių vykdomos verslo plėtros politikos dėka tobulinama verslo aplinka, ilgėja įmonių gyvavimo trukmė, didėja įmonių gebėjimai atlaikyti konkurencinį bendros rinkos spaudimą, kartu prisidedama prie ekonominės ir socialinės regionų sanglaudos tikslo įgyvendinimo. Tačiau verslininkystė Europoje yra palyginti žema, tad struktūrinė parama verslo plėtrai kaip prioritetą išliko ir 2000-2006 m. programavimo laikotarpiu.

Struktūrinė parama verslo plėtrai 2000-2006 m.

2000-2006 metų programavimo laikotarpiu sumažintas struktūrinės paramos uždavinių skaičius. Tačiau ir toliau Europos Sąjunga siekia ekonominės ir socialinės regionų sanglaudos ir teikia struktūrinę paramą atsiliekančių regionų plėtros skatinimui bei prisitaikymui prie ekonomikos pokyčių. Taip pat remiami krizės apimti pramonės regionai, kaimiškų vietovių prisitaikymas prie ekonomikos pokyčių.¹⁴ Nors uždavinių skaičius sumažėjo, bet struktūrinė parama teikiama tokiems pat tiksliniams regionams kaip ir 1994-1999 m. laikotarpiu.

Pasiteisinus struktūrinei paramai verslo plėtrai, Europos regioninės plėtros fondas 2000-2006 metų laikotarpiu teikia investicijas į gamybą, siekiant sukurti ir išsaugoti ilgalaikes darbo vietas, remia darbo vietų kūrimą bei teikia paramą smulkiam ir vidutiniam verslui.¹⁵ Todėl tyrimui buvo pasirinktos 1 ir 2 uždavinio valstybių narių regionų plėtros programos,¹⁶ kur nagrinėjami programų prioritetai verslo plėtrai.

Analizuojant struktūrinės paramos verslo plėtrai, galima pastebėti, kad Europos Sąjungos struktūrinė parama 6io sektoriaus skatinimui 2000-2006 m. laikotarpiu,¹⁷ lyginant su 1994-1999 m. periodu, išaugo Vokietijoje, Italijoje, o ypač Austrijoje, Portugalijoje, Suomijoje, Švedijoje. Nors parama verslo plėtrai dėl smulkaus ir vidutinio verslo veiklos specifikos yra viena efektyviausių priemonių valstybės regionų vystymuisi skatinti, tačiau Ispanijoje ir Graikijoje šis prioritetas nėra gausiai finansuojamas iš struktūrinių fondų. Čia kur kas didesnis dėmesys skiriamas žinių visuomenės plėtrai, naujoms technologijoms, inovacijoms, aplinkosaugai ir žmogiškųjų išteklių plėtrai.

3 lentelė. Struktūrinė parama verslo plėtrai 2000-2006 metais

	1 uždavinio regionuose	2 uždavinio regionuose	1 ir 2 uždavinio regionuose
Airija	104,934	0	104,934
Austrija	88,341	414,898	503,239
Belgija	0	132,928	132,928
Danija	0	97,616	97,616
Didžioji Britanija	1932,99	2774,603	4707,593
Graikija	1433,211	0	1433,211
Ispanija	2933,948	706,322	3640,27
Italija	4742,702	1341,157	6083,859
Liuksemburgas	0	0	0
Nyderlandai	39,54	521,177	560,717
Portugalija	1971,482	0	1971,482
Prancūzija	314,766	2415,516	2730,282
Suomija	349,842	206,438	556,28
Švedija	272,579	352,314	624,893
Vokietija	3768,77	1744,972	5513,742
Iš viso:	17953,105	10707,941	28661,046

Kaip ir 1994-1999 m., dabartiniu programavimo laikotarpiu didžiausia parama verslo plėtrai skiriama Italijos ir Vokietijos regionams (žr. 3 lentelę). Siekiant skatinti Pietų Italijos regionų vietines plėtros sistemas, pagal šešias pirmo uždavinio regionų plėtros programas (Sicilija, Sardinija, Kalabrija, Kampanija, Bazilikata, Apulija) verslas gali tikėtis iki 4742,702 mln. eurų paramos iš struktūrinių fondų. Dėmesys skiriamas ne tik produkcijos gamybos skatinimui, bet taip pat skatinamos naujos verslininkystės veiklos, siekiama užtikrinti paslaugų kokybę, skatinama moterų ir jaunimo verslininkystė bei turizmo plėtra.

Vokietijoje, skatinant regionų sanglaudą, struktūrinė parama verslo plėtrai (3768,77 mln. eurų) teikiama penkiuose pirmojo uždavinio regionuose (Brandenburgas, Saksonija, Tiūringija, Mecklenburg-Western Pomerania, Sachsen-Anhalt). Verslo įmonių, ypač mažų ir vidutinių įmo-

nių, konkurencingumo didinimas realizuojamas teikiant struktūrinę paramą verslo pradžiai, diegiant naujas technologijas ir inovacijas įmonėse, steigiant regioninius klasterius ir naudojant kitus finansinius instrumentus verslui skatinti.

Pietų Europos valstybės buvo skurdžiausios Europos Sąjungos narės iki Vidurio ir Rytų Europos valstybių įsiliejimo į ES, tad joms struktūrinė parama ypač svarbi pirmo uždavinio regionuose. Ispanijoje yra nemažai pirmojo uždavinio regionų plėtros programų (Andalūzija, Galicija, Valensija, Kanarų salos, Mursija, Ekstremadura, Asturias, Castile-La Mancha, Castile-Leon, Ceuta, Melilla,). Taip pat patvirtinta veiksmų programa “Konkurencingumo gerinimas ir produkcijos struktūros plėtra”. Visose jose numatyta, gerinant konkurencingumą, teikti paramą pramoninėms, komercinėms ir paslaugų firmoms. Tačiau daugiau dėmesio skiriama netiesioginei paramai, tad ir finansavimas iš struktūrinių fondų yra mažesnis nei 1994-1999 m. programavimo laikotarpiu. Verslo įmonės remiamos per informaciją ir komunikacijos technologijas, vystoma paslaugų verslui infrastruktūra, lengvinamas priejimas prie finansų, modernizuojama egzistuojanti verslo infrastruktūra. Per informacijos teikimą apie rinkos galimybes tikimasi, kad ne tik didės įmonių konkurencingumas, bet augs ir eksporto apimtys, o svarbiausia, kad bus kuriamos naujos darbo vietos, didinamas uimtumas.

Portugalijoje pirmo uždavinio regionų plėtros programose didesnis dėmesys skiriamas žmoniškųjų išteklių plėtrai. Tik Azorų regiono plėtros programa bei Ekonominė veiksmų programa numato paramą verslo plėtrai. Azoruose siekiama modernizuoti tradicines įmones bei teikti paramą vietinėms įmonėms. Per veiksmų programą stiprinamas kompanijų konkurencingumas ir gerinama verslo aplinka. Graikijoje panaši situacija kaip ir Portugalijoje: nors ir daug pirmo uždavinio regionų plėtros programų, bet tik keliose iš jų (Kontinentinė Graikija, Kreta) keliamas prioritetas teikti paramą verslui diegiant inovacijas. Tačiau konkurencingumo programa numato tobulinti verslo aplinką, teikti paramą verslo pradžiai, klasterių steigimui, verslo prisitaikymui prie naujų ekonominių sąlygų. O antro uždavinio regionuose Pietų Europos valstybėse parama verslui yra kur kas mažesnė (Ispanija) arba jos iš viso neskiriama (Portugalija, Graikija).

Didžioji Britanija viena iš pakankamai išsivysčiusių valstybių, kuri moka pakankamai didelį įnašą į ES biudžetą, bet dalį lėšų susigrąžina

per struktūrinę paramą. Parama verslui skiriama tiek pirmojo, tiek antrojo uždavinio regionuose. Pirmojo uždavinio šešiose regioninėse programose (Pietų Jorkšyras, Vakarų Velsas ir Valleys, Merseyside, Highlands & Islands pereinamojo laikotarpio programa, Šiaurės Airija pereinamojo laikotarpio programa, Kornvalis ir Scilės salos numatyta parama verslo plėtrai, smulkus ir vidutinis verslo stiprinimui, ekonomikos augimui ir konkurencingumui stiprinti (1932,99 mln. eurų). Tik skatinant verslą galima pasiekti subalansuotą, įvairiapusį ir nuolatinį ekonomikos augimą. Regionų plėtros programose pabrėžiama, kad būtent smulkus ir vidutinis verslas sukuria daugiausiai darbo vietų, yra imlus įvairioms naujovėms, bet reikia teikti finansinę ir informacinę paramą verslui, sukurti pozityvų požiūrį į verslininkystės mokymą. Tačiau parama verslo plėtrai antro uždavinio regionuose yra kur kas didesnė.

Airijoje, Austrijoje, Nyderlanduose, Suomijoje ir Švedijoje parama verslo plėtrai pirmojo uždavinio regionuose yra mažesnė. Kiek didesnė parama skiriama Suomijai (349,842 mln. eurų) ir Švedijai (272,579 mln. eurų) (žr. 3 lentelę). Suomijoje teikiama tiesioginė parama įmonėms, o Švedijoje didesnis dėmesys skiriamas pramonės plėtrai, nors stiprinamos ir smulkios ir vidutinės įmonės paslaugų sektoriuje, skatinama verslininkystė bei bendradarbiavimas tarp didelių ir mažų įmonių. Kitose valstybėse narėse pirmojo uždavinio regionuose skatinama verslininkystė, vietinių įmonių plėtra, įmonių konkurencingumas. Tik Nyderlanduose parama smulkioms ir vidutinėms įmonėms teikiama skatinant elektroninį verslą.

Antrojo uždavinio regionuose didžiausią paramą verslo plėtrai, kaip ir ankstesniu programavimo laikotarpiu, skiria Didžioji Britanija ir Prancūzija (atitinkamai 2774,603 ir 2415,516 mln. eurų) (žr. 3 lentelę).

Analizuojant pirmo ir antro uždavinių regionų plėtros programas, numatomos tos pačios priemonės verslo plėtrai kaip ir 1994-1999 m. laikotarpiu: finansinė parama įmonėms, finansinės schemos, verslo konsultavimo paslaugos, inovacijos ir technologijos, smulkių ir vidutinių įmonių mokymo priemonės, fizinės infrastruktūros tobulinimas ir kitos priemonės. Tačiau keičiasi priemonių finansavimo prioritetai. Finansinė parama įmonėms ir toliau išlieka dominuojančia priemone, tačiau visose valstybėse narėse ypač didelis dėmesys skiriamas naujoms technologijoms ir inovacijoms.

2000 m. Lisabonos viršūnių tarybos susitikimas išskėlė strateginį tikslą iki 2010 metų tapti pačia konkurencingusia, žiniomis grįsta eko-

nomika pasaulyje, sukuriant daugiau ir geresnių darbo vietų. Tad šis tikslas atsispindi ir regionų plėtros programose. Be to, visuotinai pripažįstama, kad svarbiausi gamybos apimtys, produktyvumo ir užimtumo didėjimo veiksniai yra naujų technologijų bei inovacijų kūrimas ir platinimas. Daugelis radikalių inovacijų buvo sukurtos smulkiose įmonėse. O ir tarptautinių ekspertų atlikti tyrimai EBPO šalyse parodė, kad investicijos į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą atsiperka ir duoda finansinį pelną bei sukuria socialinį efektą (naujos darbo vietos, technologinė kultūra, infrastruktūra, žmogaus kapitalo augimas). 2002 m. pabaigoje atlikti ES šalyse tyrimai parodė, kad įmonės lėtai, bet nuosekliai stiprina inovacinę veiklą.¹⁸

Lietuvos verslo galimybės gauti paramą iš struktūrinių fondų

Nuo 2004 metų ir Lietuvos verslininkai gali pasinaudoti struktūrinių fondų teikiamomis galimybėmis. Nors šiuo metu Lietuvos verslas ir atsigauna, bet ekonominės sąlygos bei nepakankamas Lietuvos valdžios dėmesys verslo plėtrai lėmė nepalankios verslui aplinkos susiformavimą. Iki 1995 metų atitikimas smulkių ir vidutinių įmonių kriterijams negarantavo galimybės gauti mokesčines lengvatas,¹⁹ o ir 1995 m. priimtos verslo plėtros programos tik deklaravo paramą verslui, bet realių priemonių įgyvendinimo finansavimui lėšos nebuvo numatytos.²⁰ Nebaigta reformuoti teisinė sistema, dar išlikę biurokratiniai verslo suvaržymai, nepakankamai tobula mokesčių sistema ir buhalterinė apskaita, sudėtingas mokesčių apskaičiavimo mechanizmas, netobulus mokesčių administravimas – tai pagrindinės problemos, kurias reikėjo ir reikia spręsti tobulinant smulkaus ir vidutinio verslo teisinę ir ekonominę aplinką.²¹ Tik prasidėjus deryboms dėl narystės ES, Vyriausybės smulkaus ir vidutinio verslo politika buvo orientuota į teisinės ir ekonominės aplinkos tobulinimą, finansinių galimybių gerinimą, verslo informacijos tinklo plėtrą bei gerinimą, mažų ir vidutinių įmonių kriterijų suderinimas su ES rekomendacijomis. 2000 m. Vyriausybės patvirtintos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros strateginės kryptys²² numatė skatinti smulkių ir vidutinių įmonių steigimą naudojant kuo daugiau vietos materialinių ir žmonių išteklių, pasitelkiant naujausias technologijas, padedančias augti ekonomikai ir didėti užimtumui. Ir toliau tvirtinant SVV plėtros strategines kryptis²³ išlieka tie patys prioritetai: teisinės, ekonominės bei informacinės aplinkos tobulinimas, smulkaus ir vidutinio verslo finansinės paramos sistemos plėtra ir stiprinimas, palankios smulkaus ir vidutinio verslo

paslaugų sistemos formavimas, smulkaus ir vidutinio verslo paslaugų infrastruktūros plėtojimas. Taip bus sudarytos galimybės naujų darbo vietų kūrimui, didės užimtumas Lietuvoje.

Su valstybės vykdoma nacionaline smulkaus ir vidutinio verslo plėtros politika bus derinama ir struktūrinė parama verslo plėtrai. Integruojantis į vieningą rinką, Lietuvos verslo įmonės neišvengiamai susidurs su išaugusia konkurencija. Nors Lietuvos verslo įmonės palengva prisitaiko prie konkurencijos Europos Sąjungoje ir tarptautinėse rinkose, tačiau galimybės atlaikyti konkurencinį spaudimą vis dar yra nepakankamos. Tad Lietuvos verslo plėtrai yra svarbus Bendrojo programavimo dokumente (BDP) numatytas prioritetas – gamybos sektoriaus plėtra, pagal kurią bus derinama tiesioginė ir netiesioginė parama verslui.

2002 m. iki 50 darbuotojų turinčios įmonės sudarė 95,7% visų Lietuvos bendrovių, jose dirbo 34,7% visų Lietuvos dirbančių asmenų, sukuriančių apie 32% viso Lietuvos BVP.²⁴ Dėl nepalankios verslui aplinkos Lietuvoje naujai įsisteigiančių įmonių skaičius yra mažesnis nei likviduojamų įmonių skaičius, tai lemia darbo vietų ir gyventojų pajamų mažėjimą. Skatinant verslumą, padedant įmonėms modernizuotis, diegti inovacijas ir technologijas, skatinant kurti naujus produktus, naudoti naujas kokybės valdymo sistemas, didės įmonių konkurencingumas. Tačiau įsisavinus struktūrinę paramą, dėl naujų technologijų ir modernizacijos mažės gamybos kaštai ir didės įmonių pelningumas. Teikiant investicijas į gamybą, ypatingas dėmesys bus skiriamas ES aplinkosauginių reikalavimų įgyvendinimui.

Manoma, kad tiesiogiai skatinant įmonių internacionalizaciją, ėjimą į tarptautines rinkas, naujų technologijų naudojimą ir naujų produktų gamybą, didės įmonių konkurencingumas. Gaminant aukštosiomis technologijomis paremtus produktus, bus kuriamos darbo vietos auktai kvalifikuotiems specialistams.²⁵

Paramą iš struktūrinių fondų gaus tiek didelės, tiek mažos įmonės. Tačiau mažoms ir vidutinėms įmonėms teikiamas prioritetas. Svarbiausia, kad tiesioginė parama smulkioms ir vidutinėms įmonėms per valstybės pagalbos schemas bus teikiama ne kompensaciniu principu, o subsidijos dalies (apie 80 proc.) avansiniu išmokėjimu.²⁶ Didžiąja dalimi tai bus finansinė parama įmonėms įsigyjant materialų turtą. Apie 15 proc. finansinės paramos bus skiriama moksliniams tyrimams, inovacijoms, elektroninio verslo plėtrai.²⁷

Tiesioginę paramą papildys netiesioginė parama verslo aplinkai. Paramą gaus paslaugas verslui teikiančios institucijos. Paramos verslui institucijos pagrindinai pradėtos kurti tik 1998 metų, tad paslaugų kokybė dar yra ribota. Be to, trūksta lengvai prieinamų specializuotų aukštos kokybės paslaugų. Ypač didelis dėmesys skiriamas moksliniams tyrimams, plėtrai ir inovacijoms. Net 35 proc. 3.2 priemonei „Vieos paslaugos verlui“ lėšų skirtų gaus inovacijas skatinantys projektai. Taip pat remiamos bendrai naudojamos paslaugos verslui, pramoninių zonų atnaujinimas ir atstatymas.²⁸

Kaip ir kitas ES valstybes, taip ir Lietuvą struktūrinė parama verslui pasiekia daugiausia finansais bei inovacijų ir technologijų skatiniu. Taip yra dėl to, kad įmonių konkurencingumą lemia ne pigi darbo jėga ir pigios žaliavos, bet gebėjimas naudojant modernias vadybos ir rinkodaros metodus efektyviai valdyti finansus, gamybos modernizavimas naudojant naujas technologijas ir diegiant novacijas, techninės žinios, kvalifikuota darbo jėga ir kita.

Bendrojo programavimo dokumente numatyta, kad 2004-2006 metų laikotarpiu pramonei ir verslui, įvertinus bendro finansavimo lėšas, teks maždaug 150 mln. eurų. Įgyvendinus šias priemones, Lietuvoje turėtų padidėti verslumas, apie 150-200 įmonių gaus finansinę paramą projektams įgyvendinti, 12000 įmonių pasinaudos konsultavimo paslaugomis (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Struktūrinės paramos Lietuvos verslui rezultatai, pasekmės ir poveikis²⁹

Tiesioginė parama verslui		Viešosios paslaugos verslui	
Rezultatai			
Gavusių paramą įmonių skaičius	150-200	SVV subjektų, kuriems buvo suteiktos paslaugos, skaičius	12000
Įmonių, gavusių paramą moksliniams tyrimams ir plėtrai, skaičius	15-20	Parentų pramoninių zonų/mokslo ir technologijų parkų, skaičius	3-5
Gavusių paramą pradedančių veiklą įmonių skaičius	30-50		
Pasekmės			
Pritraukta privataus kapitalo	100 mln. eurų privačių investicijų	Pritraukta privataus kapitalo	10 mln. eurų privačių investicijų

Sukurto/išsaugotų darbo vietų, skaičius	2500-2800, iš jų vyrų, moterų (proc.): 45/55	Sukurto/išsaugotų darbo vietų, skaičius	1000-1200, vyrų, moterų (%): 45/55
Poveikis			
Bendras darbo vietų skaičius	1000-1200	Bendras darbo vietų skaičius	1200-1500
Gavusių paramą pradedančiųjų įmonių išlikimo rodiklis po 1 ir 2 metų	90%	Kuriami branduoliai (klasteriai)	sukurti 2-3 sektorių branduoliai

Verslumo skatinimas atsilieps ir bendrai regionų plėtrai. Visų pirma verslumas didės atskiruose Lietuvos regionuose, ypač ten, kur veikia paramos verslui institucijos. Investicijų pritraukimas tik į labiau išsivysčiusius Lietuvos regionus, gali nulemti gyventojų koncentraciją didžiuosiuose miestuose. Skatinant verslumą ekonomiškai silpnėsiuose regionuose, bus kuriamos darbo vietos, didės gyventojų pajamos, atsiras galimybių išnaudoti tam tikro regiono privalumus, mažės migracija iš regionų ir visa tai teigiamai veiks socialinę aplinką. Iš viso turėtų būti sukurta/išsaugota 2200-2700 darbo vietų (r. 4 lentelę).

Tačiau visa Lietuva yra laikoma pirmo uždavinio regionu. Tad pradedančių įmonių išlikimo didėjimas, nauja įmonių veikla, gamybos modernizavimas, konkurencingumo didėjimas prisidės prie Lietuvos BVP augimo ir eksporto apimčių didėjimo. O ilgainiui Lietuva priartės prie Europos Sąjungos ekonominio išsivystymo vidurkio.

IŠVADOS

1994-1999 m. parama verslo plėtrai ne tik padėjo įmonėms įgyvendinti numatytus projektus, papildant turimas lėšas, išvystė paslaugų verslui infrastruktūrą, bet sukūrė ar išsaugojo daugybę darbo vietų. Laiku gauta informacija apie rinkos galimybes ir finansinė parama lėmė pelno didėjimą, BVP augimą, aprūpino darbuotojus nuolatiniomis pajamomis, tvirtino didesnę regionų ekonominę ir socialinę sanglaudą.

2000-2006 m. programavimo laikotarpiu struktūrinė parama verslo plėtrai išlieka prioritetu daugelio valstybių regionų plėtros programose, o paramos apimtys didėja. Struktūrinė parama verslo plėtrai didžiausia dualistinės ekonomikos valstybėse (Italijoje, Vokietijoje), tačiau ekonomiškai silpnose Pietų Europos valstybėse (Ispanijoje, Portugalijoje, Graiki-

joje) didesnis dėmesys skiriamas žinių visuomenės kūrimui ir žmogiškųjų išteklių plėtrai, o ne verslo plėtrai.

2000-2006 m. programavimo laikotarpiu visose valstybėse narėse prioritetas teikiamas tų įmonių projektams, kuriais siekiama modernizuoti įmones, gaminti naujus produktus, diegti inovacijas ir naujas technologijas bei plėtoti elektroninį verslą. Būtent per šias veiklas bus sukurta daugiau darbo vietų aukštos kvalifikacijos specialistams, didės įmonių konkurencingumas, tuo teigiamai veikdamas regionų plėtrą.

Nuo 2004 metų Lietuvos verslininkai gali pasinaudoti ES regioninės politikos finansiniu instrumentu - struktūrine parama, kur, kaip ir kitose ES valstybėse narėse, prioritetas teikiamas inovacijų projektams. Struktūrinė parama verslo plėtrai pritrauks daugiau privačių investicijų į atskirus Lietuvos regionus, leis sukurti/išsaugoti daugiau darbo vietų, didės įmonių konkurencingumas bei Lietuvos ekonomikos augimas. Didės ne tik atskirų Lietuvos regionų ekonominė ir socialinė sanglauda, bet parama skatins ir laipsnišką Lietuvos ekonomikos išsivystymo artėjimą prie ES vidurkio.

EU structural support for business development – the instrument of regional policy

SUMMARY

Over the years, the various enlargements have transformed the EU into a more and more heterogeneous group of countries with significant economic imbalances. The financial instrument of the EU regional policy – structural support- is used to seek for the economic and social cohesion of regions. It is characteristic for small and medium sized enterprises to act at regional, not national or international, level.

The aim of this article is to analyse one kind of structural support, – that is support for business development. The object of the article is the priorities of 1 objective and 2 objective regional development programs of 15 Member states for the programming period of 2000-2006 and Lithuanian Single programming document. The review of the results of structural support for business development during the programming period of 1994-1999 enables to analyse the opportunities for business enterprises

to get structural support and to evaluate the impact of structural support for business on region's development.

The structural support is designated to increase the competitiveness of enterprises. Direct and indirect support is rendered to business enterprises: financial support for enterprises, financial engineering, business consulting services, innovation and new technologies, special training services, improvement of physical infrastructure, and etc. Financial support for business development helped many enterprises to implement planned projects and develop a system of services for their businesses. It also created and saved many jobs. Competitive enterprises are able to stand the competition in the single market. As a result, successful activities of enterprises influence GDP growth, it also provides stable income for workers. This leads to economic and social cohesion of regions.

Structural support for business development is a priority of regional development programs for many of Member states for the period of 2000-2006. The priority is given for the projects, that are devoted to modernise enterprises, to manufacture new products, to install innovations and new technologies and to develop e - business. There will be more jobs created for highly qualified specialists in the future. Competitiveness of enterprises will increase, and this will positively affect regional development.

Starting from the year 2004 Lithuanian entrepreneurs will be able to receive EU structural funds for their business development. The structural support for business development will attract more private investments, which will create more jobs, and as a consequence, it will increase the competitiveness of enterprises. All this will result in Lithuania's economic growth. The economic and social cohesion among particular regions of Lithuania will increase, and Lithuania's economics will gradually reach the level of the EU.

NUORODOS

- 1 B. Funck, L. Pizzati. *European integration, regional policy and growth*. Washington: World Bank, 2003.
- 2 V. Nakrois. *Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas*. Vilnius: Eugrimas, 2003.
- 3 M. Keating, L. Hooghe, By-passing the nation state? Region and the EU policy process. J. Richardson (Ed.). *European Union. Power and policy making*. London and New York, 1996, p. 216-229.

- 4 R. Martin. Regional policy. F. McDonald, S. Dearden (Eds.). *European economic integration*. Longman, 1999, p. 209-250.
- 5 P. Baršauskas. Smulkaus ir vidutinio verslo politika Europos Sąjungoje ir Lietuvoje, Kaunas: Technologija, 2002, p. 66.
- 6 N. Pačėsa, Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros tendencijos – naujos ekonomikos pradžia? *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 2002, Nr. 22, p. 203-215.
- 7 N. Pačėsa, V. Pūkas. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtra – pagrindinis regioninės politikos instrumentas. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 2002, Nr. 24, p. 101-109.
- 8 P. Baršauskas. *Smulkaus ir vidutinio verslo politika Europos Sąjungoje ir Lietuvoje*. Kaunas: Technologija, 2002, p. 21.
- 9 Lentelė sudaryta remiantis pateiktais duomenimis Synthesis Report European Commission Thematic Evaluation of Structural Fund Impacts on SMEs, July 1999, http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/eval_sme.pdf
- 10 R. Darulis, K. Masalskis. Smulkus verslas Lietuvoje: būklė, problemos, perspektyvos. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 1998, Nr. 6, p. 47-67.
- 11 Lentelė sudaryta remiantis pateiktais duomenimis Synthesis Report European Commission Thematic Evaluation of Structural Fund Impacts on SMEs, July 1999.
- 12 Creating an entrepreneurial Europe. The activities of the European Union for small and medium-sized enterprises (SMEs), Report from The Commission to The Council, The European Parliament, The Economic and social committee and The Committee of regions Brussels, 2001 03 01, http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurship/promoting_entrepreneurship/doc/com2001-98_en.pdf
- 13 Ten pat.
- 14 V. Nakrois. *Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas*. Vilnius: Eugrimas, 2003.
- 15 European regional development fund, <http://europe.eu.int/scadplus/leg/en/160015.htm>
- 16 Visų valstybių narių regionų plėtros programų santraukos skelbiamos http://europa.eu.int/comm/regional_policy/country/prordn/index_en.cfm
- 17 Pirmojo ir antrojo uždavinio regionų plėtros programose nagrinėjami tik tie prioritetai, kurie aiškiai įvardija, kad teikiant struktūrinę paramą, prioritetas bus teikiamas įmonėms. Tačiau verslas gali įsisavinti lėšas ir per kitas priemones. Tad parama verslui realiai yra šiek tiek didesnė.
- 18 Z. Gineitienė, J. Girdenis. Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo tendencijų ir galimybių integraciniuose procesuose tyrimas. *Ekonomika*, 2003, Nr. 63.
- 19 P. Barauskas. *Smulkaus ir vidutinio verslo politika Europos Sąjungoje ir Lietuvoje*. Kaunas: Technologija, 2002,.
- 20R. Darulis, K. Masalskis. Smulkus verslas Lietuvoje: būklė, problemos, perspektyvos. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 1998, Nr. 6, p.47-67.
- 21 R. Darulis, K. Masalskis, Smulkus verslas Lietuvoje: būklė, problemos, perspektyvos. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 1998, Nr. 6, p. 47-67.
- 22 Dėl smulkaus ir vidutinio verslo plėtros iki 2003 metų strateginių kryptių ir smulkaus ir vidutinio verslo plėtros 2000-2001 metų priemonių patvirtinimo, LR Vyriausybės nutarimas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 81-2448.

- 23 Dėl smulkaus ir vidutinio verslo plėtros iki 2004 metų strateginių krypčių ir smulkaus ir vidutinio verslo plėtros 2002-2004 metų priemonių patvirtinimo, LR Vyriausybės nutarimas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 74-3174.
- 24 J. Meškauskaitė. Mažosioms įmonėms padės įsisavinti ES paramą. *Verslo intos*, 2003 m. spalio 2 d., Nr. 191, p. 7.
- 25 Lietuvos Bendrasis programavimo dokumentas 2004-2006 m., <http://www.finmin.lt>
- 26 Verslininkų galimybės pasinaudoti ES struktūriniais fondais, konferencijos medžiaga, <http://www.infobalt.lt/docs/konferencija0210111.ppt>
- 27 Lietuvos Bendrojo programavimo dokumento priedas, <http://www.finmin.lt>
- 28 Ten pat.
- 29 Lentelė sudaryta remiantis Bendrojo programavimo dokumento priedu, <http://www.finmin.lt>